

EAST-WEST a dedičstvo antickej filozofie¹

Vzťahy medzi Východom a Západom sú témou mnohých politických a spoločenských diskusií, ale aj filozofických debát. V súčasnosti prechádza ľudstvo náročným obdobím rôznych civilizačných a klimatických zmien. Na mnohé otázky týkajúce sa úlohy filozofie, zvlášť antickej filozofie, v živote jedinca a spoločnosti² hľadali odpovede účastníci siedmeho medzinárodného dialógu *Dedičstvo antickej filozofie ako most medzi Východom a Západom* (*The Heritage of Ancient Philosophy as a Bridge between East and West*) v Skopje a Sveti Nikole (Severné Macedónsko). Organizátormi medzinárodného podujatia boli viaceré macedónske inštitúcie: Macedónska akadémia vied a umení (Macedonian Academy of Sciences and Arts), Medzinárodná slovanská univerzita Gavrila Romanoviča Deržavina (International Slavic University Gavrilo Romanovich Derzhavin), Filozofická fakulta v Skopje (Faculty of Philosophy in Skopje) a Macedónska filozofická spoločnosť (Philosophical Society of Macedonia). V dňoch 5. – 7. októbra 2022 sa zapájali do online aj prezenčných diskusií v rámci piatich sekcií zahraniční účastníci z Bosny a Hercegoviny, Číny, Grécka, Rumunska, Ruska, Slovinska,

Slovenska, Srbska, Taiwanu, USA a Turecka, ale aj početná skupina domácich prezentujúcich.

Predstava svetovej filozofie je dnes celkom iná v porovnaní s filozofiou spred niekoľkých storočí. V úvode vystúpil *Vítomir Mitevski* (Severné Macedónsko), ktorý sa venoval porovnávaniu filozofie v minulosti a súčasnosti. Zvlášť zaujímavé bolo konštatovanie, že filozofická komunikácia medzi Západom a Východom má hlboké korene v antickej filozofii najmä vďaka komunikácii medzi gréckou a indickou filozofiou. Podľa neho je vplyv východnej filozofie v starovekom Grécku rozpoznateľný od samého začiatku filozofického myslenia, najmä u Pytagora a Herakleita, ale v niektorých prípadoch je tiež dobre zdokumentovaný v stoicizme a skepticizme.

Oblasti, v ktorých sa stretáva západná a východná filozofia, priblížil *Vlado Kambovsky* (Severné Macedónsko). Prvou z nich je univerzálny koncept ľudských slobôd a práv, ktorý ich spája v individualistickom prístupe. Druhou oblasťou je kultúrny a normatívny základ života, v ktorom jednotlivec vystupuje so silnejším postavením vo vzťahu ku kolektívu a vyvíja tlak na fungovanie spoločenského poriadku. Treťou je vznik konceptu egocentrizmu a požiadavky spravodlivosti. V prvých dvoch oblastiach sa východné filozofické myslenie približuje k západnému, ako ústupok kolektivismu pred individua-

1 Príspevok vznikol v rámci projektu KEGA 013/PU-4/2022: „Dejiny etického myslenia na Slovensku v 20. storočí“.

2 Suvák, V., Good Life and Good Death in the Socratic Literature of the Fourth Century BCE. *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 11, 2021, No. 1–2, s. 1–13.

lizmom, kým v tretej oblasti je západné filozofické myslenie, podľa autora, bližšie východnému, čo je naopak z druhej strany ústupkom individualizmu myšlienke kolektivismu a princípu kozmologickej jednoty.

Sociálne ani náboženské tradície Východu podľa *Predraga Čičovačkího* (USA) nepodporujú rozvoj jedinečnej (individuálnej) osobnosti. Každý človek by mal byť osobnosťou, a teda mať aj zodpovedajúce ľudské práva. Autor konštatoval, že nevieme naozaj pochopiť, čo znamená byť osobnosťou. Tvrdil, že tento nevyriešený problém nášho osobného rozvoja je jedným z hlavných dôvodov hlbokej morálnej a duchovnej dezorientácie Západu.

Aj keď sú východné a západné kultúry úplne odlišné, *Ljubomír Gajdov* (Severné Macedónsko) dokazoval tézu „barbarizácie“ ranej gréckej filozofie a silný východný vplyv na Západ. Konštatoval, že západní historici filozofie, ktorí boli pravdepodobne ohúrení eurocentrickou paradigmatou, prehliadli skutočné zdroje starogréckej filozofie, čím sa udržal trend marginalizácie nezápadnej filozofie. Jedným z príkladov východného vplyvu na ranú grécku filozofiu je, podľa neho, aj zámerné podceňované užívanie myšlienok filozofov Orientu a inšpirácia Pytagora indickými mysliteľmi.

Z kritickej perspektívy Levinasovho projektu etiky ako „prvej filozofie“ skúmal antické dedičstvo *Dragan Prole* (Srbsko). S poukázaním na dekonštrukciu subjektivity založenej na identite a sebatotalizácii analyzoval, či postava „rovnosti jedného ako tajomstva jednej

civilizácie“ poskytuje uspokojivý základ pre kritiku vládnucich foriem Platónovho idealizmu, kresťanstva a modernej západnej racionality.

Viorel Vizureanu (Rumunsko) sa pokúsil identifikovať „filozofiu“ nielen v politickom zmysle, ale aj kultúrne či antropologicky, ako i jej odrazy v súčasných teoretických konštrukciách, či jej prínos k podstatnému dialógu medzi Západom a Východom.

Podľa *Jasminy Popovskej* (Severné Macedónsko) Aristoteles v *Etike Nikomachovej* kladie základ konceptu intelektuálnych cností, medzi ktoré patrí frónésis (praktická múdrosť) ako cnosť rozhodujúca pre dosiahnutie eudaimonie („šťastia“, „pohody“, „rozkvetu“). Konštatovala, že v opozícii voči deontologickým a konzekvencialistickým morálnym teóriám sa neoaristotelovské súčasné konštruktivistické teórie inšpirovali frónésis a pokúšajú sa o vytvorenie tretej etickej možnosti – etiky cností. Autorka tvrdila, že v novej literatúre sa frónésis stala inšpiratívnym pojmom nielen vo filozofických diskusiách, ale aj v oblasti psychológie (najmä v teóriách morálneho rozvoja) a v rôznych disciplínach v rámci profesijnej etiky (vzdelávaní, ošetrovateľstve, práve, podnikaní, sociálnej práci, psychoterapii). Tento teoretický a praktický záujem podľa nej ukázal, že súčasnosť takýto koncept potrebuje.

Pozoruhodné bolo tvrdenie *Darka Djoga* (Bosna a Hercegovina), že samotný koncept cností sa v moderných humanitných a spoločenských vedách takmer nevyskytuje, pretože sa považuje najmä za zastaraný konceptuálny archaizmus prevzatý zo starovekej he-

lénskej filozofie a sémanticky nabitý kresťanskými etickými hodnotami. Uvedol, že žiadny z antických etických konceptov nemá hodnotu sám osebe. Zároveň si kládol otázku, či táto situácia znamená, že sa vraciame presne do pozície, v ktorej sa Sokrates a jeho nasledovníci postavili proti sofistom?

Vasil Gluchman (Slovensko) konštatoval, že po roku 1989 nastal boom plurality filozofických tradícií Západu, ktorý možno sledovať aj v súčasnej slovenskej filozofii a etike. Nájdeme tu všetky možné filozofické tradície: od spinozizmu cez kantovstvo, existencializmus, pragmatizmus, pozitivizmus, neotomizmus až po neomarxizmus.

Podľa Gašpera Pirca (Slovinsko) môže byť v budúcnosti vyvinutý ešte väčší tlak na interpretáciu našich normatívnych hodnotení, najmä vo svetle stále globalizovanejšej spoločnosti. Podľa neho bý-

valé Rakúsko-Uhorsko aj Juhoslávia boli konkrétnymi príkladmi hluchých nárokov na normatívne zdôvodnenie.

V rámci diskusií sa účastníci pokúsili aj o analýzu súčasného výskumu taoistickej filozofie a chánske budhistickej tradície, pričom sa zamerali predovšetkým na to, do akej miery sú relevantné pre Východ aj Západ v súčasnosti.

V závere debát účastníci skonštatovali, že sa rozvíja nová podoba svetovej filozofie, ktorá sa nezaobíde bez aktívnej a intenzívnej komunikácie medzi Východom a Západom. Hlavný cieľ uvedeného dialógu naplnil tento zámer skúmaním a hľadaním myšlienok, ktoré sú akýmsi mostom. Podľa účastníkov medzinárodného filozofického dialógu bolo spoločné stretnutie a komunikácia veľmi produktívne. Z toho dôvodu vyslovili názor, že v podobných debatách treba pokračovať aj v budúcnosti.

Marta Gluchmanová

Fakulta výrobných technológií Prešov,
Technická univerzita Košice
marta.gluchmanova@tuke.sk